

"BALIQLARDA RAFIDASKARIDOZ INVAZIYASINING BIOLOGIK XUSUSIYATLARI VA UNI OLDINI OLISH CHORALARI

Umaraliyev Nazarbek Azizbek o'g'li

*Andijon qishloq xo'jaligi va agrotexnologiyalar instituti Zootekhnika
ta'lim yo'nalishi talabasi*

Annotatsiya

Ushbu maqolada baliqlarning gelminotoz kasalliklaridan biri hisoblangan rafidaskaridoz haqida so'z yuritilgan. Maqolada bu kasallikning kelib chiqishi, uning qo'zg'atuvchisi bo'lgan *Raphidascaris acus* va uning rivojlanish biologiyasi, uning yuqish yo'llari haqida ma'lumotlar keltirilgan. Yana ushbu maqolada kasallikning epizootologik ma'lumotlari, baliqlar organizmida kechadigan patanatomik o'zgarishlar, kasallikka qarshi kurash va oldini olish tadbirlari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: rafidaskaridoz, *raphidascaris acus*, gelmint, nematoda, invasion bosqich, oraliq xo'jayin, qo'shimcha xo'jayin.

Kirish

Rafidaskaridoz – bu baliqlarning nematodoz kasalligi bo'lib, uni Anisakidae oilasiga mansub *Raphidascaris acus*-ning ham lichinkalari va ham voyaga yetgan shaklini parazitlik qilishi oqibatida qo'zg'atiladi. Voyaga etgan parazitlar yirtqich baliqlarning ichaklarida, lichinkalari esa ko'pchilik baliq turlari (ko'pincha karp turdagi) larning ichki organlarida parazitlik qiladi.

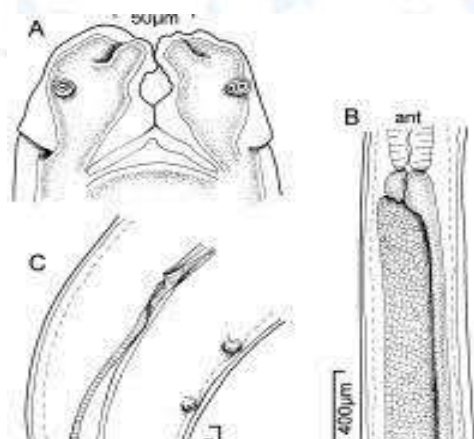
Qo'zg'atuvchisi. Jinsiy voyaga yetgan nematodalar oq yoki oq-sarg'ich tusda, erkaklarning uzunligi 18-19,5 mm, urg'ochilari esa 40-45 mm. Kutikulasi ko'ndalangiga chizilgan bo'lib, tananing oldingi qismida bo'yin qanotlarini hosil qilgan. Og'iz teshigi 3-ta lablar bilan o'ralgan, qizilo'ngachi silindriksimon shaklda bo'lib, orqa qismida ko'r o'simtani hosil qilgan. Erkaklarning ikkita bir-biriga teng spikulasi bo'lib, rulegi yo'q. Urg'ochilarning vulva teshigi tananing oldingi qismida joylashgan. Lichinkalari bigizsimon shaklda bo'lib, uzunligi 3-3,5 mm. Baliqlarning ichakining devorlarida, charvisida, jigarida, qorin devorida va yog' bezida joylashib parazitlik qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya.

Qo'zg'atuvchi asosiy, oraliq va qo'shimcha xo'jayinlar ishtirokida rivojlanadi. Jinsiy voyaga yetgan nematodalar kitlarning ichagida parazitlik qilib, yumaloq yoki biroz ovalsimon shakldagi, hajmi 0,072-0,118 mm keladigan tuxum qo'yadi. Tuxumlar tezak bilan suvga tushidi. Tuxumda lichinka hosil bo'lib, ular ham tashqi muhitga, suvga chiqadi. Tuxumda lichinkalarni hosil bo'lishi va tashqi muhitga chiqishi suvning haroratiga bog'liq. Bahor-yoz oylarida, suvning harorati +23-25 gradus bo'lganida lichinkalar 3-5 kunda rivojlanadi. Suvning harorati

pasayganda esa bu ko'rsatkich cho'zilib 17-25 kunni tashkil qiladi. Oraliq xo'jayinlari vazifasini umurtqasiz hayvonlar (qurtlar) bajaradi. Ular suv havzalarining tubida yashab tuxumda rivojlanayotgan lichinkalarni tuxum bilan birga yoki lichinkalarni is'temol qilishadi. Lichinkalar umurtqasiz hayvonlarning tana bo'shlig'iga

kirib, biroz vaqt o'tgach invazion bosqichga yetadi. Qo'shimcha xo'jayinlari – karp va boshqa turdagi baliqlar invaziyalangan umurtqasiz hayvonlarni alimentar

1-rasm. *Raphidascaris acus*

ravishda is'temol qilganlarida kasallikka chalinadi. Baliq ichaklariga tushgan lichinkalar ichakning devoriga kirib, so'ngra qon tomirga, undan esa charvi, jigar, qorin devori qatlamlarida va jinsiy organ bezlariga migratsiya qiladi. Lichinkalar kitlarning turli ichki organlarida migratsiya qiladi, qolib ketganlari esa ichakning o'zida jinsiy voyaga etadi. Kitlar invaziyalangan karp turdagi baliqlarni is'temol qilganlarida, ularning ichaklarida 20-25 kunda lichinkalar jinsiy voyaga yetadi.

Muhokama

Kasallik O'zbekiston, Rossiyaning Buryatiya va boshqa viloyatlaridagi chuchuk suv havzalarida tarqalgan. Kasallik ko'proq bir yoshgacha bo'lgan baliqlarda yoz faslining o'rtalarida uchraydi. Chunki bu davrda kelib baliqlar zoobentoslar bilan oziqlanishga o'tadi. Invaziyaning ekstensivligi va intensivligi iyun oyidan sentyabr oyigacha ko'tarilib 80-100% gacha etadi, intensivligi esa har bir baliqqa yuzdan ortiq nusxani tashkil qiladi. Baliqlarning yoshini oshishi bilan invaziyaning intensivligi ham oshib boradi. Parazitlarning rivojlanishi bahor-yozgi mavsumda 4-5 oyda yakunlanadi. Yoz oyining oxirida qo'yilgan tuxumlardan kelgusi yili bahorda parazitlar voyaga etadi. Rafidaskaris lichinkalari bilan zararlanishga ko'proq lesh, sazan, karas, plotva, chexan, krasnoperka, oq ko'zli turdagi baliqlar moyil.

Zararlangan baliqlar oriqlangan, suvning yuzasida suzib yuradi. Jigarda joylashib olgan lichinkalar jigar to'qimasini emiradi, natijada o't suyuqligini ajjralish jarayoni izdan chiqadi, o't suyuqligi oqat hazm qilish kanaliga tushmasdan tana bo'shlig'iga to'planadi. Lichinkalarni ta'sirida ichak devori yupqalashadi va oziqani hazm qilish jarayoni izdan chiqadi. Jinsiy bezlarni atrofiyasi kuzatiladi.

Natija

Kitlar rafidaskaridoziga, ularning ichaklari yallig'langan, shilliq pardasida qon quyilgan, anemiya holatida. Karp turdagi baliqlarda jigar rangi o'zgargan, qattiqlashgan, jinsiy bezlar (organlar) atrofiyaga uchragan, ichak devori

yupqalashgan, ayrim paytlarda esa kitlarning ichaklari tiqilib qolgan holatda bo'ladi.

Tashxis baliqni otopsiya qilish, tekshirish va gelmintning lichinka bosqichlarini ichki organlarda yoki jinsiy etuk rafidascaris paychalarining ichaklarida aniqlash asosida amalga oshiriladi.

Xulosa

Hovuzlarda joylashgan va tashib o'tishda moslashgan kitlarni rafidaskaridozga tekshirilishi shart. Zararlangan baliqlarni sog'lom suv havzalariga tashib o'tish qat'ian man etiladi. Hovuzli xo'jaliklarda kasallik aniqlanganida, barcha yirtqich baliqlar ovlanadi va bunday hovuzlarga qaytadan, yangidan yirtqich baliqlarni joylashtirish bir yildan so'ng amalga oshiriladi. Tabiiy nosog'lom suv havzalarida rafidaskaridlarga qarshi kurashishning ratsional usuli – bu kitlarni (asosiy xo'jayinlari) ovlashdir. Ularning sonini kamayishi karp turdagi baliqlarni rafidaskaridlarning lichinkalari bilan zararlanishi ham keskin kamayadi. Qolgan baliqlar ham ovlanadi, qaysikim kitlarni zararlanish imkonini kamaytiriladi, zararlangan baliqlarni hovuzlarga kirishining oldi olinadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Baliq kasalliklari bo'yicha qo'llanma. Ed. V.S. Osetrova. M., "Kolos", 1978 - 351
2. Бауер О.Н. и др. – Болезни прудовых рыб. М. «Колос», 1981. 350 с.
3. Болезни рыб и водная токсикология. Вып. 32. ВНИИПР. 1981. Бауер
4. Eshova X.S. Baliq kasalliklari. – Toshkent. 2013. 100 b.
5. Василков Г.В., Грещэнко Л.И., енгашев В.Г. и др. Болезни рыб / Под ред. 6. В.С. Осетрова. - М.: Агроиздат, 1989. - 288 с. Vasilkov G.V.

